

DİJİTAL HAFIZADAN SİLİNMEYİ İSTEMEK: TEMEL BİR İNSAN HAKKI OLARAK “UNUTULMA HAKKI”

DELETING ON DEMAND FROM DIGITAL MEMORY:
“THE RIGHT TO BE FORGOTTEN” AS A FUNDAMENTAL RIGHT

Serdar GÜLENER*

Özet: Bireylerin mekan ve zaman sınırı olmaksızın kişisel verilerini paylaşabildikleri sosyal medya aynı zamanda özel hayatın gizliliğinin ihlali riskini de beraberinde getirmektedir. Bu ihlallere karşı bireyi korumayı amaçlayan çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Bu çalışmada son dönemde söz konusu girişimlerin en önemlilerinden biri olan unutulma hakkı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Unutulma hakkı, kişisel veri, özel hayatın gizliliği, sosyal medya, online sosyal ağlar.

Abstract: Social media is a space where people can share their personal data without place and time limitation also brings the risk of breach of secrecy of privacy of individual life. There are many regulations which aim to protect privacy of individual life against the breach of secrecy. In this article, the right to be forgotten which is an effort to protect privacy of individual life recently will be examined.

Keywords: The right to be forgotten, personal data, privacy of individual life, social media, online social network.

GİRİŞ

Bilginin depolanmasını kolaylaştırması ve bilgiyi kurtarılabilir-geri kazanılabilir hale getirmesi, dijitalleşmenin hayatımızın her alanına girmesini sağlayan iki önemli avantajını oluşturmaktadır.¹ Bireyler bu sayede istedikleri bilgiye arada mesafe olmaksızın ulaşabilmekte ve bunları istedikleri biçimde paylaşabilmektedir. Böylece başta siyasal, sosyal ve ekonomik alanı kapsamak üzere hayatın birçok alanında hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bu baş döndürücü gelişmeler bireyin hak ve özgürlük alanını da derinden etkilemektedir. Bir yan-

* Dr., Sakarya Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, serdargulener@gmail.com.

1 Bkz. Viktor Mayer-Schönberger, *The Virtue of the Forgetting in the Digital Age*, Princeton and Oxford 2009, s. 42.

dan gelişen imkanlarla özgürleştiği düşünülen birey için diğer yandan farklı bir tehlike baş göstermektedir. Bu tehlike, özellikle bireyin mahremiyet alanının daha aleni hale gelmesi ile ilgilidir. Çünkü iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile sadece bireylerin kendi aralarındaki sınırlar kalkmamakta, bireyin özel hayatı daha görünür bir hale gelmektedir. Daha görünür hale gelen birey ise eskisinden daha fazla biçimde hak ve özgürlük ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Unutulma hakkı bu ihlallerin yaşanma potansiyelinin oldukça yüksek olduğu bir iklimin ürünü olarak gündeme gelmektedir.

2012 yılının başlarında Avrupa Komisyonu’nun adalet, temel haklar ve vatandaşlıktan sorumlu üyesi Viviane Reding tarafından yapılan açıklama² ile gündeme gelen unutulma hakkı, özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması hususunda dikkat çeken “yeni” bir hak olarak tartışılmaktadır.³

Ülkemizde de 2010 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile birlikte “özel hayatın gizliliği ve korunması” maddesine eklenen bir fıkra sonucu anayasal bir dayanağa kavuşan kişisel verilerin korunmasına dönük olarak son dönemde artan bir akademik ilgi⁴ olmasına rağmen, oldukça yeni bir hak olan unutulma hakkına dair çalışmaların sayısı oldukça azdır.

Bu çalışmada Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de yeni yeni tartışılmaya başlanan bu hakkının çerçevesinin çizilmesi amaçlanmaktadır. Öncelikli olarak unutulma hakkının kapsamı ve sınırları belirlenmeye çalışılacaktır. Bu sınırların ortaya konulmasında kişisel verilere

2 Açıklamanın tam metni için bkz. Viviane Reding, “The EU Data Protection Reform 2012: Making Europe the Standard Setter for Modern Data Protection Rules in the Digital Age”<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/12/26> (Erişim Tarihi: 14. 05. 2012)

3 Unutulma hakkı ile birlikte ele alınan bir diğer hak “verilerin taşınması hakkı”dır. Ancak çalışmanın kapsamı gereği verilerin taşınması hakkı zaman zaman unutulma hakkının bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilecektir.

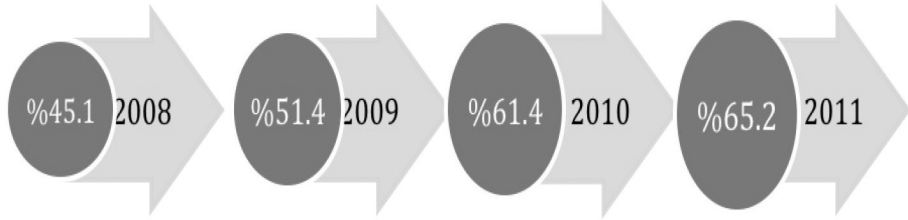
4 Bu çalışmalardan bazıları; Nilgün Başalp, *Kişisel Verilerin Saklanması ve Korunması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004; Oğuz Şimşek, *Anayasa Hukuku’nda Kişisel Verilerin Korunması*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008; İkbâl Gür, *Kişisel Verilerin Korunması Hususunda AB ile ABD Arasında Yaşanan Uyuşmazlıklar ve Çözüm Yolları*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010; Hüseyin Can Aksoy, *Kişisel Verilerin Korunması*, Çakmak Yayınları, Ankara, 2010; Elif Küzeci, *Kişisel Verilerin Korunması*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010; Dilek Yüksel Civelek, *Kişisel Verilerin Korunması ve Bir Kurumsal Yapılanma Önerisi (Uzmanlık Tezi)*, T. C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, 2011.

ilişkin sorunların yaşandığı ana platform olan online sosyal ağlar ile ilişkisi temel alınacaktır. Ardından sözkonusu hakkı ortaya çıkaran nedenler irdelenerek bu hakkın ilk kez hukuki bir düzenlemeye konu olduğu Avrupa Birliği (AB) tecrübesi Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaştırılmalı bir biçimde analiz edilecektir.⁵

Online Sosyal Ağların Ortaya Çıkışı ve Unutulma Hakkının Gelişimi

Aslında çok acil bir soruna işaret eden unutulma hakkı⁶, bireyin başta internet olmak üzere dijital dünyadaki izlerinin başka bir ifadeyle geçmişinin kendi talebiyle silinip silinemeyeceği tartışmasının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bu tartışmaların yoğunlaşmasının en önemli nedenini sosyal medya adı verilen medya tipinin ortaya çıkışı oluşturmaktadır.

Şekil 1. 2008-2011 Yılları Arasında Dünyada Sosyal Medya Kullanımı⁷

5 Bugün dijital dünyada özel hayatın gizliliği hakkının nasıl düzenlenmesi gerektiği hususunda bir çok ülke çeşitli düzenlemelere gitme eğilimindedir. Bunlar içinde ABD ve AB'nin ardından dünya nüfusunun %37'lik bir kesimini meydana getiren ve internet kullanımının oldukça yüksek seviyede olduğu iki ülke Çin ve Hindistan'dır. Her iki ülkede de 2000'li yılların başından itibaren kişisel verilerin korunması çerçevesinde hukuki düzenlemelere gidilmiştir. Ancak henüz somut sonuçlara ulaşamadığı söylenebilir. Bu konuda bkz. "Private Data Public Rules", *Economist*, <http://www.economist.com/node/21543489> (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).

6 Jefry Rosen, "The Right To Be Forgotten", *Stanford Law Review*, Online 88, February 13, 2012, <http://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox/right-to-be-forgotten> (Erişim Tarihi: 16. 05. 2012).

7 İstatistikler, Universal MacCann (UM)'ın 2006 yılından beri her yıl dünya çapında gerçekleştirdiği sosyal medya araştırmaları esas alınarak hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Social Media Tracker 2012 Report", s. 17, <http://www.umww.com/global/knowledge/view?id=226> (Erişim Tarihi: 31. 05. 2012).

Sosyal medya⁸, dijital dünyanın yaşadığı gelişimin son halkasını temsil eden ve geleneksel medyanın gazete, dergi, televizyon gibi konvansiyonel araçlarından farklı bir iletişim ağı oluşturan alanı ifade etmektedir. Önce bilgisayarın, ardından internetin ortaya çıkışına şahit olan dijital dünya, bugün sosyal medya ile bireyleri hiç olmadığı kadar birbirine yaklaştırmaktadır.

Online sosyal ağlar (OSA), anlık mesajlaşma, e-mail, fotoğraf ve video paylaşımı gibi çeşitli araçlar vasıtasıyla bireylerin birbirleriyle iletişime geçtikleri ve sosyalleştikleri geniş bir platformdur.⁹ Bu ağlar kullandıkları teknik itibariyle de geleneksel olandan ayrılmaktadır. Dijital bir evrende elektronik ağlar üzerinden işleyen bir sistemi meydana getirmektedir. Bireyler, televizyon, radyo ya da telefon gibi geleneksel medya araçlarında tek taraflı ve edilgen birer aktör konumundayken, OSA’da herhangi bir mekan ya da zaman kısıtlaması olmadan diğer kullanıcılarla bir araya gelmekte sevdikleri markalardan, yemeklerden ve ya politik meselelerden bahsetme ve kurdukları iletişimin etkin birer aktörü olma imkanı elde etmektedir.¹⁰ Hatta bugün akıllı telefon ve tabletlerin sayısındaki devasa artış, bu ağların cep telefonu şebekeleri üzerinden de kullanılabilir hale gelmesini sağlayarak daha geniş kitlelerin bunlara dahil olmalarını sağlamaktadır.

Şekil 1’den de takip edilebileceği üzere yıllara göre küresel anlamda sosyal medya kullanımında ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. Bu çerçevede 2008 yılında “*aktif internet kullanıcıları*” arasında sosyal medya kullanım oranı %45,1 iken 2009 yılında bu oran %51,4’e, 2010 yılında %61,4’e, 2011 yılında ise %65,2’e çıkmıştır.

Aşağıdaki tabloda OSA tiplerinden yola çıkılarak kullanıcı sayıları ve toplam paylaşım hacimleri gösterilmektedir. Buna göre OSA içinde en fazla kullanıcı sayısı 865 milyon ile Facebook’a ait gözükmektedir. Günlük olarak 250 milyon adet fotoğraf Facebook’a yüklenmektedir. Hatta internet üzerinde açılan sayfaların %20’si Facebook sayfası oluşturmaktadır. Facebook’u 465 milyon kullanıcı ile Twitter takip ederken her gün 1 milyon adet twit atılmaktadır. Twitter’ı LinkedIn 135 milyon

8 Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında kişisel verilere daha fazla vurgu yaptığı düşünülen online sosyal ağlar kavramı kullanılacaktır.

9 Carla Money, *Online Social Networking*, Lucent Books, Farmington Hills, 2009, s. 10.

10 Peter J. Scott ve J. Mike Jacka, *Auditing Social Media A Governance and Risk Guide*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2011, s. 3.

üye ile takip etmektedir. 2011 yılı istatistiklerine göre konuşulduğunda Google+ 90 milyon üye ile LinkedIn'ı takip ederken, Google+'ın bugünkü hızıyla devam ederse 2012 yılı sonunda 400 milyon üyeye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Google+'ı 30 milyon üye ile Instagram, 10. 4 milyon üye ile Pinterest izlemektedir. Youtube sayılan bu paylaşım sitelerinden farklı bir platformu ifade etmektedir. Yalnızca video paylaşımına imkan tanıyan bu platformda günlük olarak 2 milyar video izlenmektedir.

Tablo 1. Sosyal Medya Kullanımına Dair Bazı İstatistikler (2012 Yılı)¹¹

SOSYAL MEDYA	KULLANICI SAYISI	TOPLAM PAYLAŞIM
Facebook	865 milyon	Günlük 250 milyon fotoğraf yükleniyor. İnternette görüntülenen web sayfalarının %20'sini Facebook sayfaları meydana getiriyor.
Twitter	465 milyon	Günlük 175 milyon twit atılıyor. Her gün 1 milyon kişi hesap açıyor.
LinkedIn	135 milyon	Her saniye 2 yeni üye katılıyor. En fazla ziyaret edilen 36. web sitesi.
Youtube	2 milyar izlenme (Günlük)	Her gün 829 bin video yükleniyor. En fazla ziyaret edilen 3. web sitesi.
Instagram	30 milyon	150 milyon fotoğraf yüklenmiş durumda (Ağustos-2011 itibariyle).
Pinterest	10. 4 milyon	2012 yılının başından itibaren ziyaretçi sayısı %145 artış gösterdi.
Google+	90 milyon	Günde 625 bin kişi üye oluyor. 2012 yılı sonunda 400 milyon üyeye ulaşması bekleniyor.

OSA'ların tek bir amaç için kullanıldığını söylemek oldukça zordur. Sadece amaçlar yönünden bir farklılık değil aynı zamanda kullanma yöntemi açısından da farklı OSA tipleri de söz konusudur. Bunlar şu başlıklar altında toplanabilir. ¹²

11 "48 Significant Social Media Facts, Figures and Statistics Plus 7 Infographics", <http://www.jeffbullas.com/2012/04/23/48-significant-social-media-facts-figures-and-statistics-plus-7-infographics/> (Erişim Tarihi: 17. 05. 2012). Farklı bir sınıflandırma için ayrıca bkz. Lei Tang ve Huan Liu, *Community Detection and Mining in Social Media*, Morgan & Claypool Publishers, 2010, s. 1.

12 "Types of social networks", <http://www.privacyrights.org/social-networking-privacy#introduction> (Erişim tarihi: 19. 05. 2012).

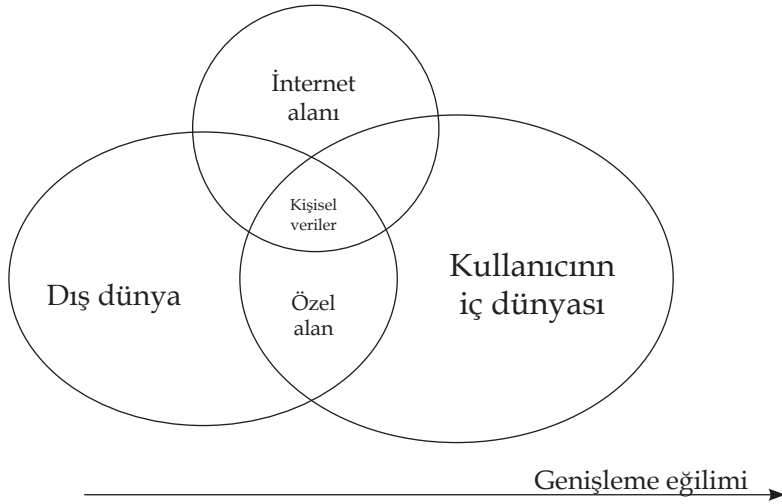
- 1. Kişisel ağlar (personal networks):** Bunlar kullanıcılarına detaylı bir biçimde kişisel profil oluşturma imkanı tanımaktadır. Kullanıcılar yaş, cinsiyet, iş durumu, medeni durum gibi kişisel verilerini ilişki kurdukları diğer kullanıcılara açmakta, ayrıca fotoğraf, video ve müzik paylaşımı da gerçekleştirebilmektedirler. Başta Facebook olmak üzere bir çok sosyal medyayı bu kategoride saymak mümkündür.
- 2. Güncel durum ağları (status update networks):** Bu sosyal medya ağları kullanıcının anlık durumunu hızlı bir biçimde iletişimde olduğu diğer kullanıcılara göndermesine imkan tanımaktadır. Twitter başta olmak üzere bir çok benzeri uygulama bu ağların kullanımı için tasarlanmıştır.
- 3. Lokasyon (yer) bazlı sosyal medya ağları (location networks):** GPS (global position system) ve mobil telefon alanındaki gelişmelere bağlı olarak popüleritesi oldukça artan bir online sosyal ağ tipidir. Bu ağlarda kullanıcılar, uydu yardımıyla kullanılan bir teknoloji sayesinde buldukları mekan içindeki diğer kişilerle iletişim kurulabilmektedir. Başta Foursquare olmak üzere bir çok sosyal medya uygulaması bu hizmeti vermektedir.
- 4. İçerik paylaşma amaçlı sosyal medya ağları (content-sharing networks):** Müzik, fotoğraf yada video gibi içerikleri paylaşmak amacıyla tasarlanan bu ağlar, kişisel profil oluşturmak suretiyle kullanıcıların yüklemiş oldukları içerikleri diğer kullanıcılarla paylaşmasını ve bunlar hakkında çeşitli yorumlar almalarını sağlamaktadır. Başta Youtube ve Instagram gibi ağlar bu amaçla kullanılmaktadır.
- 5. Ortak ilgi paylaşımı amaçlı sosyal medya ağları (shared-interest network):** Bu tip ağlarda kullanıcılar ortak ilgi alanları, geçmiş, iş durumu, politik tercih ya da beğeni durumlarına göre birbirleriyle iletişime geçebilme imkanına sahip olmaktadır. Daha ziyade profesyonel amaçlarla kullanılan ağlardır. Başta LinkedIn ve DeviantART olmak üzere çeşitli örnekleri mevcuttur.

Bu örneklerden yola çıkıldığında kullanıcıların, fotoğraf, yaş, cinsiyet, adres, ilgi alanı, iş durumu, medeni hal vb. bir çok kişisel verisinin yer aldığı oldukça büyük bir (dijital) hafızadan bahsetmek müm-

kündür. Hatta kişisel veriler bazen kullanıcının doğrudan izin vermesi ile bazen ise kullanıcının onayı olmadan diğer kullanıcılara açılabilir. Kullanıcıya ait kişisel veriler reklam amaçlı ya da üçüncü parti yazılımların geliştirilmesi için hukuk dışı olmayan yöntemlerle toplanabileceği gibi kimlik hırsızlığı ya da dolandırıcılık gibi hukuki olmayan yöntemlerle de elde edilebilmektedir.¹³

Kişisel verilerin toplanması ve saklanması konusunda yalnızca sosyal medya ağlarını dikkate almak yeterli değildir. Özellikle alış-veriş siteleri, bankalar ya da iş arama ilanlarının yer aldığı ağlarda da girilen kişisel veriler kullanılmakta ve saklanmaktadır. Böylesi bir durumun doğal sonucu, kişisel verilerin üçüncü kişiler tarafından ele geçirilmesi riskinin varlığıdır. Bu durum sadece üçüncü kişilerle kullanıcı arasında değil, aynı zamanda ilgili (servis sağlayıcı) internet şirketleri ile kullanıcı arasında da olumsuzluklar yaşanmasına neden olabilmektedir.

Şekil 2. Değişen Özel Alan Kavramı¹⁴

13 "Who Can Access Information", <http://www.privacyrights.org/social-networking-privacy#introduction> (Erişim Tarihi: 19. 05. 2012).

14 Jang-mook Kang, You-Jin Song, Jae-Sang Cha ve Seon-Hee Lee, "A Study for Security Scheme and the Right to Be Forgotten Based on Social Network Service for Smart-Phone Environment", *Information Security and Assurance*, International Conference, ISA 2011 Brno, Czech Republic, August 15-17, 2011 Proceedings, Ed. Tai-hoon Kim, Hojjat Adeli, Rosslin John Robles and Maricel Balitanas, Springer, 328'den alınmıştır.

İletişim teknolojilerinde ortaya çıkan böylesi radikal bir dönüşümle birey eskisine göre daha fazla oranda kendini ifade etme ve bilgiye ulaşabilme imkanı elde ederken diğer yandan da şekil 2’de de gösterildiği kapsam içinde bireyin hak ve özgürlükleri adına önemli bir tehdit halini almaktadır. Unutulma hakkı, bu tehdidin varlığı karşısından bireyin kendi otonomisini koruma mekanizmalarından biri olarak değerlendirilmelidir.

Unutulma Hakkının Kapsamı

Temel bir insan hakkı olarak unutulma hakkının tanınmasında ve gündeme gelmesinde Avrupa Komisyonu’nun yapmış olduğu önerinin oldukça belirleyici olduğu söylenebilir. Komisyonun önerisine göre eğer geçerli bir neden söz konusu değilse kişisel verilerin herhangi bir biçimde saklanmaması, silinmesi gerekmektedir.¹⁵ Bu çerçeveden hareketle unutulma hakkını, *dijital hafızada yer alan bireye ait fotoğraf, kimlik bilgisi, adres ve diğer kişisel içeriğin, yine bireyin kendi talebi üzerine bir daha geri getirilemeyecek biçimde ortadan kaldırılması* biçiminde tanımlamak mümkündür.

Unutulma hakkının sınırlarının belirlenmesi noktasında karşılaştırmalı hukukta önemli örneklerle ulaşmak mümkündür. Kıt’a Avrupası hukuk geleneği (KAHG) ile Amerikan hukuk geleneği (AHG) arasında özellikle ifade özgürlüğü ile unutulma hakkı ilişkisini merkeze alan bir bakış açısı sunmak oldukça faydalı olabilir.

Kıt’a Avrupası ve Amerikan Hukuk Geleneğinde Unutulma Hakkına İlişkin Temel Yaklaşımlar

KAHG içinde unutulma hakkının gelişiminde ilişkin yaklaşımın özellikle İsviçre Federal Mahkemesi içtihatları önemli bir rol oynamıştır¹⁶. Bu yaklaşıma göre unutulma hakkı şeref, onur ve özel hayatın gizliliği ve korunması gibi kişilikle bütünleşmiş birçok unsur ile ya-

15 “How does the data protection reform strenghten citizens rights”, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/factsheets/2_en.pdf (Erişim Tarihi: 20. 05. 2012).

16 Bkz. Franz Werro, “The Right to Inform v. the Right to be Forgotten: A Transatlantic Clash”, *George Town University The Center of Transnational Legal Studies Colloquium Research Paper No. 2*, May 2009, s. 286.

kından ilgilidir. ¹⁷ Dolayısıyla hem ahlaki hem de hukuksal bir boyuta sahiptir. Aynı zamanda kişi güvenliğinin bir parçası olarak kişinin kendisine ait bilgiler üzerindeki sahipliğine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle bir kontrol hakkı biçiminde değerlendirilebilir. ¹⁸

Unutulma hakkının kapsamının belirlenmesinde KAHG içinde yargının oynadığı önemli rol, bu hakkın aynı zamanda özel hayatın gizliliği içinde değerlendirilmesine yol açmıştır. Özellikle kişiye ait bilgilerin medya tarafından kullanımında sınırın ne olduğu yargı organları tarafından belirlenmektedir. Aksi bir durum Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Özel Hayatın ve Ailenin Korunması" başlığını taşıyan 8. maddesine aykırılık taşıdığı ve özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiği sonucunu doğurur. Ancak, bu kapsam içinde değerlendirilebilen unutulma hakkına doğrudan atıf yapılabilecek bir düzenlemeden bahsetmek oldukça zordur.

Unutulma hakkının AHG içindeki yeri incelendiğinde KAHG'den farklı bir yaklaşımın kabul edildiği görülmektedir. KAHG'nin aksine AHG'de, unutulma hakkı kavramı ile ifade ve basın özgürlüğü arasındaki gerilimin oldukça belirgin olduğu görülmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde bir suçlunun bilgilerinin kamuoyu ile paylaşılmasında, kamusal bir yarar söz konusu ise, basın özgürlüğü-ifade özgürlüğünü öne çıkaran bir anlayışın kabul gördüğü söylenebilir. ¹⁹ Bu gerilimin varlığı unutulma hakkının kapsamını büyük oranda belirginsizleştirmektedir. ²⁰ Bu çerçevede oldukça sembolik olan bir olay 1990 yılında Alman aktör Walter Sedlmayr'ı öldürmekten suçlu bulunan ve hapis cezasına çarptırılan Wolfgang Werlé ve Manfred Lauber Amerika Birleşik Devletleri merkezli internet ansiklopedisi Wikipedia'yı dava etmeleriyle yaşanmıştır. Davanın gerekçesinde, cezalarını çekip hapisten çıktıkları ve topluma

17 Rolf H. Weber, "The Right to Be Forgotten More Than a Pandora Box", JIPITEC, Vol. 2011, s. 121.

18 Jeff Ausloos, "The "Right To Be Forgotten"-Worth Remembering", Computer Law & Security Review, 2012, s. 2-3.

19 Bu iki gelenek arasındaki yaklaşım farklılığını açıklamaya çalışan bir tartışma için bkz. Werro, a. g. e., s. 299-300; Ayrıca bkz. Weber, a. g. e., s. 122.

20 Amerika Birleşik Devletleri'de de kişisel verilerin korunmasına dönük artan bir talebin olduğu ve yakın bir gelecekte buna ilişkin bir hukuksal düzenleme söz konusu olacağı dile getirilmektedir. Bkz. "Private Data Public Rules", Economist, <http://www.economist.com/node/21543489> (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).

olan borçlarını ödedikleri halde Wikipedia'nın sayfasında adlarının Walter Sedlmayr cinayetiyle birlikte anıldığını ve buna bağlı olarak toplumda kötü bir şöhretle tanınmalarına yardımcı olduğunu iddia etmişlerdir.²¹ Söz konusu davaya ilişkin olarak Alman mahkemeleri, bir daha Sedlmayr'ın ölümüyle Werlé ve Lauber adlarını yan yana getiren yayın yapmayı yasaklamıştır. Wikipedia'nın Almanca yayınından Walter Sedlmayr ile ilgili başlıktan isimleri kaldırılmıştır. Daha sonra Werlé ve Lauber'in avukatı Wikipedia'nın İngilizce sayfasından da isimlerin silinmesini isteyen bir mektubu şirkete göndermişlerdir.²² Olaya ifade özgürlüğü açısından yaklaşan Wikipedia yetkilileri ise bir açıklama yaparak, Wikipedia'nın bağımsızlık ve gönüllülük esasına göre çalışan bir internet ansiklopedisi olduğunu, Almanca sayfadan isimlerin kaldırılmasının editörün tercihi olduğunu, buna saygı göstereceklerini ancak İngilizce sayfanın editörünün bu isimleri sayfadan kaldırıp kaldırmamakta özgür olduğunu, eğer kaldırmazsa bunu da destekleyeceklerini ifade etmişlerdir.²³ Rosen'ın da belirttiği gibi KAHG ile AHG arasındaki farklı bakışı ortaya koyan bu dava, internette özel hayatın gizliliği ile ifade özgürlüğü arasındaki çatışmanın uygun bir dengeye kavuşturulması gerekliliğini gözler önüne sermektedir.²⁴

Bilgiye Ulaşma Hakkından Bilginin Korunması Hakkına Geçiş: Bir Geriye Dönüş mü?

Unutulma hakkının kapsamının belirlenmesinde etkili olan bir diğer gelişmenin, bilgiye ulaşmak konusunda devletlerin sergiledikleri tavır değişikliğinin olduğu da söylenebilir.

-
- 21 İngilizce yayın için bkz. “Walter Sedlmayr”, http://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Sedlmayr (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).
- 22 Mektubun tam metni için bkz. http://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2009/11/stopp.pdf (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).
- 23 John Schwartz, “Two German Killers Demanding Anonymity Sue Wikipedia’s Parent”, November 12, 2009, <http://www.nytimes.com/2009/11/13/us/13wiki.html> (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012). Bu davayı ele alan bir çalışma için bkz. Lawrence Siry ve Sandra Schmitz, “Online Archives on Trial in Germany: Is there a Right to be Forgotten?”, <http://www.law.mmu.ac.uk/wp-content/uploads/2011/04/Online-Archives-on-Trial-in-Germany.pdf> (Erişim Tarihi: 01. 06. 2012).
- 24 Jefry Rosen, “The Right To Be Forgotten”, *Stanford Law Review*, Online 88, February 13, 2012, <http://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox/right-to-be-forgotten> (Erişim Tarihi: 16. 05. 2012).

Tablo 2. Belli Başlı Ülkelere Göre Bilginin Korunması ve Bilgiye Erişme Hakkı Düzenlemeleri²⁵

Ülke	Bilginin Korunması	Bilgi Edinme	Ülke	Bilginin Korunması	Bilgi Edinme
İsveç	1973	1766	Finlandiya	1987	1951
ABD	1974	1966	Hollanda	1988	1991
Almanya	1977	1999	İrlanda	1988	1997
Fransa	1978	1978	Portekiz	1991	1993
Norveç	1978	1970	Macaristan	1992	1992
Danimarka	1978	1970	İsviçre	1992	1993
Avusturya	1978	1987	Belçika	1992	1994
İzlanda	1981	1998	İspanya	1992	1992
Avusturalya	1982	1982	Y. Zelanda	1993	1982
Qubec	1982	1983	İtalya	1996	1990
B. Krallık	1984	2000	Yunanistan	1997	1986

Tablo 2’den de takip edilebileceği gibi son yarım yüzyıllık süreçte devletlerin büyük çoğunluğu bilginin korunmasını yasal zemine kavuşturdukları görülmektedir. Tabii bu eğilimde kişisel bilgisayarın (PC) ve internetin ortaya çıkışına dikkat çekmek gerekmektedir. Bu sayede bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, “bilginin açıklığı” (publicity) ilkesinden bir sapmanın meydana gelmesine neden olmuştur. Böylece bir özgürlük alanında meydana gelen bir gelişme, başka bir özgürlük alanını etkilemiştir. ²⁶ Bilgi edinme hakkının önemli tamamlayıcıları olan ifade ve basın özgürlüğü gibi özgürlüklere verilen önem bugün giderek yerini bilginin korunması ve buna bağlı olarak da ifade ve basın özgürlüklerinin çerçevesinin daralmasına bırakmaktadır. Bilgi daha fazla adem-i merkezileşmekte ve artık bireyin verilerinin korunması gündeme gelmekte ve bireyin özel hayatı ile bütünleşen bir kavramsallaşmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsam içinde 2012 yılının Ocak ayında Avrupa Komisyonu tarafından yapılan açıklama önem kazanmakta ve Avrupa’nın bu hakka ilişkin bundan sonraki yaklaşımı hakkında fikir vermektedir.

²⁵ Bkz. Weber, (Rolf H. Weber, Datenschutz v. Öffentlichkeitsprinzip, Zürich 2010, s. 16-17’ den aktaran), a. g. e., s. 123.

²⁶ Weber, a. g. e., s. 123.

Avrupa Birliği Perspektifinden Unutulma Hakkı

Unutulma hakkı kavramının ortaya çıkışını sağlayan bu tarihsellik içinde AB tarafından yapılmak istenen yeni düzenlemenin etkisi, bu hakkının temel bir hak olarak kabul edilmesi noktasında kilometre taşı biçiminde kabul edilmelidir. Bu gelişme aynı zamanda AB açısından bir politika değişikliğini de gözler önüne sermektedir. Bugüne kadar verilerin korunması rejimini ekonomi eksenli değerlendiren AB, artık Avrupa Konseyi tarafından da benimsenen hak temelli bir anlayışa geçiş yapmaktadır. Artık verilerin korunmasını ekonomik hayat ile ilişkilendirmekten öte, ona polis ve yargı tarafından çerçevelenen bir koruma sağlamayı amaçlamaktadır.²⁷

Böylesi bir düzenlemenin Avrupa kaynaklı olarak ortaya çıkışı ayrıca anlamlı gözükmektedir. Devletler arasında siyasal, sosyal ve ekonomik sınırların büyük oranda kaldırıldığı bu coğrafyada bilginin paylaşımı konusunda da sınırların varlığından bahsetmek çok gerçekçi olmayacaktır. Ancak bu durum yukarıda da belirtildiği üzere önemli olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzlukların en başında ise bilginin ve verilerin korunması sorununu getirmektedir.

Avrupa Komisyonu’nun önerisine göre unutulma hakkının başlıca amacı kişisel bilgilere dönük olarak ortaya çıkması muhtemel risklerin azaltılmasıdır.²⁸ Bu risklerin özellikle gençler açısından oldukça yüksek olduğu belirtilmektedir. Sosyal medya kullanımının gençler arasındaki yaygınlığı dikkate alındığında bu durum daha da anlam kazanmaktadır. Komisyon tarafından yapılan düzenlemede gençlerin sosyal medya aracılığıyla paylaştıkları kişisel verilerinin gelecekte önelerine birer kötü şöret malzemesi olarak engel teşkil etmesinin önüne geçilmesinin de amaçlandığı anlaşılmaktadır.²⁹

Birlik üyesi ülkelerde 2010 yılının Kasım ve Aralık aylarında saha çalışması yapılan, 2011 yılının Haziran ayında da sonuçları kamuoyu

27 Sjaak Nouwt, “Towards a Common European Approach to Data Protection: A Critical Analysis of Data Protection Perspectives of the Council of Europe and the European Union”, *Reinventing Data Protection?*, Ed. Serge Gutwirth, Yves Poullet, Paul De Hert, Cécile de Terwangne, Sjaak Nouwt, Springer Publishing s. 286.

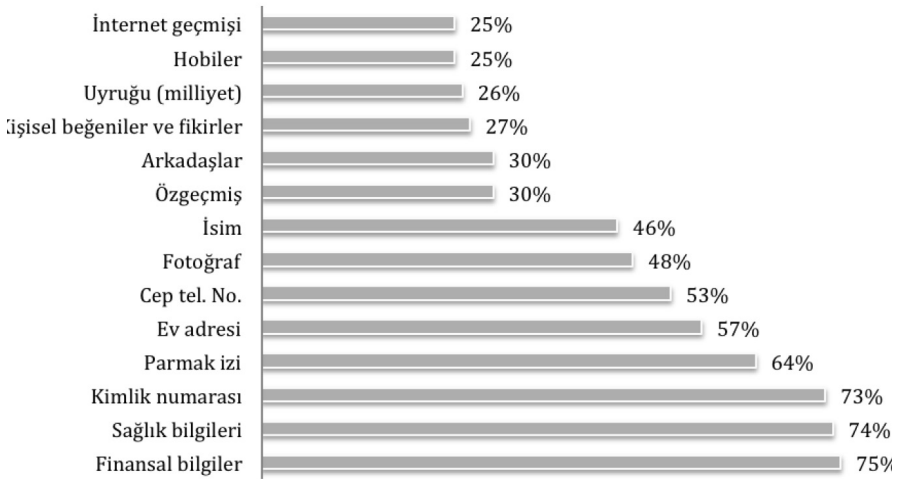
28 “What will be the key changes”, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/factsheets/2_en.pdf (Erişim Tarihi: 21. 05. 2012).

29 “EU proposes ‘right to be forgotten’ by internet firms”, <http://www.bbc.co.uk/news/technology-16677370> (Erişim Tarihi: 19. 05. 2012).

ile paylaşılan “Avrupa Birliği’nde Verilerin Korunması ve Elektronik Kimliğe İlişkin Tutumlar”³⁰ adlı araştırmanın sonuçları, Birliğin unutulma hakkına dair düzenlemelerinin altyapısını meydana getirmektedir.

Şekil 2, söz konusu araştırmanın önemli sonuçlarından biri olan hangi bilgi ve verilerin kişisel kabul edildiğine dönük cevapları içermektedir.

Şekil 2. AB Ülkelerinde Kişisel Kabul Edilen Bilgi ve Veriler³¹

Şekil 2’den de görüleceği üzere maaş, kredi kartı bilgileri gibi finansal veriler %75 gibi bir oran ile en fazla kişisel olarak algılanan veriler kategorisini meydana getirmektedir. Bunu %74 ile sağlık bilgileri, %73 ile kimlik numarası, %64 ile parmak izi, %57 ile ev adresi, %53 ile cep telefonu numarası, %48 ile fotoğraflar, %46 ile isim, %30 ile özgeçmiş bilgileri, %27 ile kişisel beğeniler ve fikirler, %26 ile milliyet (uyruk), %25 ile hobiler ve %25 ile internette kullandığı içerikler başka bir ifadeyle internet geçmişi izlemektedir.

Aynı araştırmaya göre Avrupalıların büyük çoğunluğu kişisel verilerinin internet ortamında paylaşılmasını modern hayatın bir ge-

30 Bkz. “Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union, June 2011 (Eurobarometer survey) “, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf (Erişim Tarihi: 21. 05. 2012).

31 Bkz. A. g. e., s. 12.

rekliliği olarak görmektedir. İnternette yapılan en önemli aktivitelerin başında alışveriş gelmektedir. Avrupalı kullanıcının %79’u internet üzerinden alışveriş yapmakta, Yarıdan fazlası sosyal paylaşım sitelerini kullanmakta, her 10 kullanıcıdan 4’ü de fotoğraf, video, müzik vb. paylaşımlarda bulunmaktadır.³²

İnternetin bu kadar yaygın kullanımına rağmen, internet üzerinden toplanan bilgilerin korunması söz konusu olduğunda kullanıcıların kendilerini daha az güvende hissettiği görülmektedir. Örneğin kullanıcılardan sosyal medya kullananların %21’i, internette alışveriş yapanların ise %18’i bilgilerini tamamen kendilerinin kontrol edebileceğine inanmaktadır.³³ Böylesi bir tablo internette paylaşılan kişisel verilerin güvenliği konusunda ciddi bir endişenin varlığına işaret etmektedir.

Unutulma hakkı, AB’nin kendi dijital dünyasını meydana getirme çabasının tamamlayıcı bir unsuru biçiminde değerlendirilmelidir. Bu hakkı ortaya çıkaran düzenlemenin arka planında AB’nin dijital hizmetleri sunan şirketlerle kullanıcılar arasındaki ilişkisine yeni biçim verme amacını güttüğü görülmektedir.³⁴ Şirketlerle bireyler arasındaki ilişkinin basit, şeffaf ve hesap verebilir bir boyuta sahip olmasının sağlanmaya çalışılmaktadır. Firmalar arasında daha rekabetçi bir dijital pazar oluşturmak ve şirketler karşısında kullanıcıları³⁵ daha güçlü bir koruma mekanizmasına kavuşturmak söz konusu çabanın başlıca hedefleri olarak belirtilmektedir. Bunun ya-

32 A. g. e., s. 94.

33 “How will the data protection reform affect social networks”, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/factsheets/3_en.pdf (Erişim Tarihi: 22. 05. 2012).

34 Peter Bright söz konusu teklifi ekonomik açıdan değerlendirmekte ve 1995 tarihli verilerin korunması kanununun Birliğin mevcut şartlara uyum sağlayamadığının altını çizmektedir. Bright ayrıca Verilerin korunması kanunun uygulanmasında ortaya çıkan giderlerin bu yeni düzenlemeyle azalacağına dikkat çekmekte ve Birliğin yaklaşık olarak 2. 3 milyar avroluk bir tasarruf sağlayacağını iddia etmektedir (Bkz. Peter Bright, “Europe proposes a right to be forgotten”, <http://arstechnica.com/tech-policy/2012/01/eu-proposes-a-right-to-be-forgotten/> (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).

35 Viviane Reding, “The EU Data Protection Reform 2012: Making Europe the Standard Setter for Modern Data Protection Rules in the Digital Age”<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/12/26> (Erişim Tarihi:

nında 1995 tarihli “Verilerin Korunması Kanunu”nun³⁶ üye devletler tarafından farklı farklı uygulanmasının ortaya çıkardığı karışıklıklar da yeni düzenlemeyi ortaya çıkaran bir diğer neden olarak dile getirilmektedir.

Bu çerçevede yapılacak olan hukuki düzenlemelerle, verilerin korunması konusunda Birlik içindeki tüm devletlerin tek bir düzenlemeye tabi olmaları sağlanırken, diğer yandan da özellikle siber suçlarla mücadele kolluk güçleri ve yargı yerlerinin eli güçlendirilmektedir.³⁷ Komisyon’a göre düzenlemenin ana omurgasının şeffaflık üzerine inşa edilmesi gerekliliği belirtilmekte ve bu ihtiyacı doğuran nedenler ise şu şekilde sayılmaktadır.³⁸

1. Kullanıcılar kendilerine ait bilgiler hakkında şu sorulara ilişkin olarak açık bir dille bilgilendirilmelidir: Bu veriler hangi amaçla toplanıyor? Nerede ne kadar süre saklanacak? Bu veriler üçüncü kişilerin eline geçerse ne olacak? Verilerin amacı dışında kullanılması durumunda hangi mercilere başvurulabilir?
2. Kullanıcıların verileri onların açık izni olmadan kullanılmamalıdır
3. Kullanıcılar kendi verilerinin kontrolü konusunda daha güçlenmelidir. Verilerinin silinmesi yada bir servis sağlayıcıdan diğerine verilerin taşınmasını daha kolay bir biçimde gerçekleştirebilecekleridir. Bu noktada Reding unutulma hakkının mutlak bir hak olmadığına dikkat çekmektedir. Bu hakkın ifade ve basın özgürlüğüne zarar vermeden kullanılması gerekliliğini ifade etmektedir.
4. Servis sağlayıcılar kullanıcıların kayıtlı verilerinin korunması konusunda gerekli güvenlik önlemlerini almalıdır. Kullanıcının kayıtlı verilerine herhangi bir zarar gelmesi, örneğin çalınması gibi durumlarda hızlıca kullanıcıları uyarmalıdır.

36 Bkz. “Directive 95/46 EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data”, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1995:281:0031:0050:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 20. 05. 2012).

37 A. g. e., s. 4.

38 A. g. e., s. 4-6

Hukuki Çerçeve³⁹

Unutulma hakkı, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi’ne sunulan teklifin “*düzeltilme ve silme*” başlığını taşıyan üçüncü bölümünde 17. maddede düzenlenmektedir.

Düzenlemenin birinci fıkrasında kullanıcıya ait verilerin hangi durumlarda silinmesi gerektiği hükme bağlanmaktadır. Buna göre, eğer veriler çok uzun süredir toplanış amaçları çerçevesinde kullanılmıyorsa ve kullanıcı da söz konusu verilerin saklanmasına rıza göstermiyorsa “*veri denetçisi*” (controller) kullanıcıya ait verileri silmek ve daha fazla yayılmalarını engellenmesinden sorumludur. Bu gibi durumlarda denetleyici verileri gecikmeksizin silmek zorundadır. Ancak, ifade özgürlüğünün korunması, genel sağlığı ilgilendiren bir konuda kamu yararının olması gibi şartların varlığının yanı sıra tarihsel, istatistiksel ve bilimsel amaçlar ile Birliğin veya üye devletlerin hukuk sistemlerinin gerekli kıldığı durumlarda denetleyici veriyi tutma ve saklama hakkına sahiptir.

Düzenleme, denetleyici tarafından verinin silinmesinin yanında, verinin kullanımının kısıtlanması imkanını da getirmektedir. Buna göre verinin doğruluğunun tartışmalı olduğu durumlarda denetleyici, verilerin doğruluğu ortaya konulana kadar verilere ulaşımı sınırlandırabilir. Ayrıca elinde meşru dayanakları olduğu sürece göreviyle ilgili kullanıcı verilerine ihtiyaç duyabilir. Verilerin hukuksuz olması ve kullanıcı tarafından kullanılmamasının talep edilmesi üzerine denetleyici verinin kullanımını sınırlandırabilirken, kullanıcının isteği üzerine veriler başka bir servis sağlayıcıya aktarılabilir. Yine böylesi durumlarda da denetleyici tarafından verilerin kullanımı sınırlandırılabilir. Tabi bu sınırlandırmayı gerçekleştirmeden önce veri(ler)nin sahibi denetleyici tarafından bilgilendirilmelidir.

39 Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi’ne verilerin korunması hakkında yapılan değişiklik önerisinin tam metni için bkz. “*Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Protection of Individuals with regard to processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data (General Data Regulation)*”, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_en.pdf (Erişim Tarihi: 25. 05. 2012).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Unutulma hakkı gün geçtikçe üzerinde tartışılan ve gerek ulusal gerekse ulus üstü insan hakları belgeleri ile temel bir insan hakkı olarak yeni düzenlemelere konu olması muhtemel bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede özellikle AB'nin bundan sonra izleyeceği yöntem, diğer düzenlemeler açısından da örnek teşkil edecektir.

Unutulma hakkının anayasal düzenlere girmesi bir gerçekliğin mi yoksa ütopyanın mı ürünü olacak bunu zaman gösterecektir. Ancak şu bir gerçektir ki unutulma hakkı içinin doldurulması noktasında çeşitli pratiklere ve uygulamalara ihtiyaç duymaktadır. Bunun temel nedeni de kavramın sınırlarının çok net bir biçimde çizilemiyor olmasıdır.

Kuşkusuz bu hakkı ortaya çıkaran arka plan, kullanıcı açısından önemli avantajları beraberinde getirirken ciddi olumsuzlukların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Her şeyden önce bu hakkın hayata geçirilmesi noktasında gerekli teknik altyapının hazırlanması gerekmektedir. Bu da yepyeni bir dijital mühendislik masrafını gerekli kılacaktır.

Mevcut öneride öne çıkan önemli unsurların başında verileri kontrol eden ve saklayan denetçiye oldukça ciddi rollerin verilmesi gelmektedir. Verilerin kısıtlanmasından sorumlu olan denetçi aynı zamanda verilerin tamamen silinmesinden sorumludur. Oysa ki farklı serverlarda saklanmış olan bazı verilerin tamamen silinmiş olmasının sağlanması oldukça zordur. Bu verilerin milyonlarca kopyasının alınmış olma olasılığı her zaman söz konusudur. Böylesi bir durumda denetçi ile kullanıcı arasında bir rıza ilişkisi olsa ve buna dayalı olarak denetçi verileri ortadan kaldırmış bile olsa her zaman bu verilerin üçüncü kişiler tarafından yayınlanması mümkündür.⁴⁰

Söz konusu bu teknik sorunların yanında, hukuki olarak da ciddi sorunların yaşanması olasılık dahilindedir. Yukarıda da söz edildiği üzere unutulma hakkının çatışma içinde bulunabileceği bir diğer hak, ifade özgürlüğüdür. Kaldı ki hukukun giderek uluslararasılaştığı günümüzde servis sağlayıcı şirketlerin uyacakları hukuk kuralları

40 Clive Gringras, "Data Protection-The Right to be Forgotten", <http://www.olswang.com/articles/2012/03/data-protection-the-right-to-be-forgotten/> (Erişim Tarihi: 26. 05. 2012).

noktasında da önemli tartışmalar yürütülmektedir. Ve bu şirketlerin büyük çoğunluğu hak ve özgürlük sistemini ifade özgürlüğü üzerine oturmuş olan ABD kökenlidir. Dolayısıyla uyacakları esaslarda ABD hukuku çerçevesinde şekillenmektedir. Oysa unutulma hakkının hukuksal bir düzenlemeye tabi tutulması söz konusu olan AB ise hak ve özgürlükler rejiminde özel hayatın gizliliğine (bu kapsamda verilerin korunması) dayandırmaktadır. Kullanıcılar hizmet alırken bu iki rejimden hangisine tabi olacaktır.

Unutulma hakkının bir diğer boyutu ülke ekonomilerini ilgilendirmektedir. Çünkü bu hakkın muhataplarından bir de internet (teknoloji) şirketleridir. Bu şirketlerin hemen hemen hepsi uluslararası etkileri olan hizmetleri yerine getirmektedir. Bu nedenle bu hakka ilişkin yapılacak bir düzenleme bu şirketlerin ekonomik çıkarları ya da zararları dikkate alınmadan gerçekleştirilemeyecektir. Bu, hem şirketler hem de kullanıcılar açısından hukuki ve mali anlamda önemli belirsizliklere yol açabilecek bir durumdur.⁴¹

Sonuç itibariyle unutulma hakkı olarak yeni ortaya çıkan ancak henüz net olarak kapsamı belirlenememiş bu hakkın, bireyin hak ve özgürlükleri içinde oldukça önemli bir yere sahip olacağını söylemek falcılık olmayacaktır. Kuşkusuz bu durumdan etkilenmesi olası ülkelerden biri de Türkiye olacaktır. 2008 yılında “*Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı*”⁴² meclise sunulmuş ancak hala yasalaşamamıştır. Ardından 2010 yılında kişisel verilerin korunması anayasal bir güvenceye kavuşturulmuştur. Ancak bu konuda uygulamaya dönük herhangi bir somut ilerleme kaydedilememiştir. Gelişen ve farklılaşan dijital teknolojiler dünyada olduğu gibi Türkiye’yi de bu konuda acil somut adımlar atmaya zorlamaktadır. Bugün yapılması gereken konunun tüm taraflarını da kapsayacak ve unutulma hakkını da içine alacak bir biçimde somut adımların atılmasıdır.

41 Clive Gringras, “*Data Protection-The Right to be Forgotten*”, <http://www.olswang.com/articles/2012/03/data-protection-the-right-to-be-forgotten/> (Erişim Tarihi: 26. 05. 2012).

42 Bu konudaki bir değerlendirme için bkz. Fikret İlkiz, “*Kişisel Verilerin Korunması ve Gazeteciler*”, *Bianet*, 10 Ekim 2011, <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/133285-kisisel-veriler-ve-gazeteciler> (Erişim Tarihi: 29. 05. 2012)

KAYNAKLAR

- "48 Significant Social Media Facts, Figures and Statistics Plus 7 Infographics", <http://www.jeffbullas.com/2012/04/23/48-significant-social-media-facts-figures-and-statistics-plus-7-infographics/> (Erişim Tarihi: 17. 05. 2012).
- "Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union, June 2011 (Eurobarometer survey) ",http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf (Erişim Tarihi: 21. 05. 2012).
- "Copy of cease and desist letter", http://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2009/11/stop.pdf (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).
- "Directive 95/46 EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data", <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1995:281:0031:0050:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 20. 05. 2012).
- "EU proposes 'right to be forgotten' by internet firms", <http://www.bbc.co.uk/news/technology-16677370> (Erişim Tarihi: 19. 05. 2012).
- "How does the data protection reform strenghten citizens rights", http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/factsheets/2_en.pdf (Erişim Tarihi: 20. 05. 2012).
- "How will the data protection reform affect social networks", http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/factsheets/3_en.pdf (Erişim Tarihi: 22. 05. 2012).
- "Private Data Public Rules", *Economist*, <http://www.economist.com/node/21543489> (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).
- "Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Protection of Individuals with regard to processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data (General Data Regulation)", http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_en.pdf (Erişim Tarihi: 25. 05. 2012).

“Types of social networks”, <http://www.privacyrights.org/social-networking-privacy#introduction> (Erişim tarihi: 19. 05. 2012).

“Walter Sedlmayr”, http://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Sedlmayr (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).

“What will be the key changes”, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/factsheets/2_en.pdf (Erişim Tarihi: 21. 05. 2012).

“Who Can Access Information”, <http://www.privacyrights.org/social-networking-privacy#introduction> (Erişim Tarihi: 19. 05. 2012).

AUSLOOS, Jeff, “The “Right To Be Forgotten”-Worth Remembering”, *Computer Law & Security Review*, 2012.

BRIGHT, Peter, “Europe proposes a right to be forgotten”, <http://arstechnica.com/tech-policy/2012/01/eu-proposes-a-right-to-be-forgotten/> (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).

GRINGRAS, Clive, “Data Protection-The Right to be Forgotten”, <http://www.olswang.com/articles/2012/03/data-protection-the-right-to-be-forgotten/> (Erişim Tarihi: 26. 05. 2012).

John Schwartz, “Two German Killers Demanding Anonymity Sue Wikipedia’s Parent”, November 12, 2009, <http://www.nytimes.com/2009/11/13/us/13wiki.html> (Erişim Tarihi: 30. 05. 2012).

KANG, Jang-mook, You-Jin Song, Jae-Sang Cha ve Seon-Hee Lee, “A Study for Security Scheme and the Right to Be Forgotten Based on Social Network Service for Smart-Phone Environment”, *Information Security and Assurance, International Conference, ISA 2011 Brno, Czech Republic, August 15-17, 2011 Proceedings*, Ed. Tai-hoon Kim, Hojjat Adeli, Rosslin John Robles and Maricel Balitanas, Springer, s. 326-333.

NOUWT, Sjaak, “Towards a Common European Approach to Data Protection: A Critical Analysis of Data Protection Perspectives of the Council of Europe and the European Union”, *Reinventing Data Protection?*, Ed. Serge Gutwirth, Yves Pouillet, Paul De Hert, Cécile de Terwangne, Sjaak Nouwt, Springer Publishing, 2009, s. 275-293.

REDING, Viviane, "The EU Data Protection Reform 2012: Making Europe the Standard Setter for Modern Data Protection Rules in the Digital Age", <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/12/26> (Erişim Tarihi: 14. 05. 2012).

ROSEN, Jefry (2012), "The Right To Be Forgotten", *Stanford Law Review*, Online 88, February 13, 2012, <http://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox/right-to-be-forgotten> (Erişim Tarihi: 16. 05. 2012).

SCHONBERGER, Viktor-Mayer, *The Virtue of the Forgetting in the Digital Age*, Princeton and Oxford 2009.

TANG, Lei ve Huan Liu, *Community Detection and Mining in Social Media*, Morgan & Claypool Publishers, 2010.

WEBER, Rolf H., "The Right to Be Forgotten More Than a Pandora Box", *JIPITEC*, Vol. 2011, s. 120-130.

WERRO, Franz, "The Right to Inform v. the Right to be Forgotten: A Transatlantic Clash", *George Town University The Center of Transactional Legal Studies Colloquium Research Paper No. 2*, May 2009, s. 285-300.

SIRI, Lawrence ve Sandra Schmitz, "Online Archives on Trial in Germany: Is there a Right to be Forgotten?", <http://www.law.mmu.ac.uk/wp-content/uploads/2011/04/Online-Archives-on-Trial-in-Germany.pdf> (Erişim Tarihi: 01. 06. 2012).

"(Universal MacCann -UM) Social Social Media Tracker 2012 Report", s. 17, <http://www.umww.com/global/knowledge/view?id=226> (31. 05. 2012).

Mooney, Carla, *Online Social Networking*, Lucent Books, Farmington Hills, 2009.

SCOTT, Peter J. ve J. Mike Jacka, *Auditing Social Media A Governance and Risk Guide*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2011.

BAŞALP, Nilgün, *Kişisel Verilerin Saklanması ve Korunması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004;

- ŞİMŞEK, Oğuz, *Anayasa Hukuku’nda Kişisel Verilerin Korunması*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008;
- GÜR, İkbâl, *Kişisel Verilerin Korunması Hususunda AB ile ABD Arasında Yaşanan Uyumsuzluklar ve Çözüm Yolları*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010;
- AKSOY, Hüseyin Can, *Kişisel Verilerin Korunması*, Çakmak Yayınları, Ankara, 2010.
- KÜZECİ, Elif, *Kişisel Verilerin Korunması*, Turhan kitabevi, Ankara, 2010.
- CİVELEK, Dilek Yüksel, *Kişisel Verilerin Korunması ve Bir Kurumsal Yapılanma Önerisi (Uzmanlık Tezi)*, T. C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, 2011.
- İLKİZ, Fikret, “*Kişisel Verilerin Korunması ve Gazeteciler*”, *Bianet*, 10 Ekim 2011, <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/133285-kisisel-veriler-ve-gazeteciler> (Erişim Tarihi: 29. 05. 2012).